

УДК (477) «1900/1925»

К.Ю. БОГОМАЗ, Т.Г. ГОНЧАРУК, О.Б. ШЛЯХОВ

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ О.С. БАБІЧЕВОЇ «АНАРХІЗМ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА ПІВДЕННО-СХІДНІЙ УКРАЇНІ (ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХ СТОЛІТТЯ)»

Рецензія на монографію: Бабічева О.С. «Анархізм у Центральній та Південно-Східній Україні (перша чверть ХХ століття)» / О.С.Бабічева. – Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2013. – 205 с.

Богомаз Костянтин Юхимович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри соціології, Дніпродзержинський державний технічний університет

Гончарук Тарас Григорович – доктор історичних наук, професор кафедри історії України, Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Шляхов Олексій Борисович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри української історії та етнополітики, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Проаналізовано монографію «Анархізм у Центральній та Південно-Східній Україні (перша чверть ХХ століття)» автора О.С.Бабічевої.

Ключові слова: анархізм, анархісти, анархісти-комуністи, анархістський рух, боротьба, війна, ідеологія, експропріації, повстанський рух, революція, терор, тероризм, експропріація.

Проанализирована монография «Анархизм в Центральной и Юго-Восточной Украине (первая четверть ХХ века)» автора О.С.Бабичевой.

Ключевые слова: анархизм, анархисты, анархисты-коммунисты, анархическое движение, борьба, война, идеология, повстанческое движение, революция, террор, терроризм, экспроприация.

A monograph is analysed «Anarchism in Central and South-east Ukraine(first fourth of XX of century)» of author O. S. Babichevoy.

Keywords: anarchism, anarchists, anarchists-communists, anarchic motion, fight, war, ideology, expropriations, insurgent motion, revolution, terror, terrorism.

Скарбниця української історичної літератури поповнилася цікавою фундаментальною працею – монографією «Анархізм у Центральній та Південно-Східній Україні (перша чверть ХХ століття)», що вийшла в світ на початку 2013 р. у видавництві Дніпродзержинського державного технічного університету і присвячена пам'яті відомого радянського та українського історика, великої Людини, Вченого, Вчителя – Радія Івановича Ветрова, який пішов із життя 30 вересня 2012 р.

Автор цього наукового видання – кандидат історичних наук, доцент О.С.Бабічева вже відома науковими публікаціями та повідомленнями з визначеної проблеми.

Монографічне дослідження О.С.Бабічевої сьогорні, у зв'язку з політичними подіями останніх років, є досить актуальним. Адже питання виникнення анархізму та анархістського руху на території Центральної та Південно-Східної України є одним з найменш висвітлених питань у новітній історії України. Тим більше, що довгий час анархісти, виступаючи проти держави і влади, знаходились під вогнем критики всіх політичних сил суспільства. Це викликало певні труднощі в обміркованні проблеми, оскільки негативне ставлення до анархізму не дозволяло виокремити позитивні начала в даній течії і оцінювало всі прояви анархізму негативно.

Зміст монографії засвідчує теоретичну освіченість автора. Нею були підібрані оптимальні ме-

тоди дослідження – проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, а також методи, що зазначені з інших соціально-політичних та гуманітарних дисциплін: аналітичний, статистичний та метод виключення. Комплексне використання конкретно-історичних методів наукового пізнання сприяло об'єктивному висвітленню різних аспектів обраної теми.

Автор досконало вивчила проблему, для чого опанувала величезний масив документальних джерел, у тому числі неопублікованих. Зокрема, нею було опрацьовано низку фондів центральних та обласних архівів України.

В першому розділі монографії зроблено екскурс в історію анархізму. Дійсно, досліджуючи зародження анархістських тенденцій в Україні, неможливо обійти увагою анархістські погляди В.Годвіна, Ж.-Ж.Прудона, В.Текера, М.Штірнера, М.Бакуніна, П.Кропоткіна. Але саме вони розробили ядро ідеології анархізму яке розвивалося в процесі зростання анархістського руху і завдяки активній праці своїх попередників – теоретиків анархізму, анархісти України наприкінці ХІХ – початку ХХ століття мали значну теоретичну базу.

У другому розділі монографії докладно висвітлено картину анархічного тероризму в Центральній та Південно-Східній Україні в період революції 1905 – 1907 рр. Автором розглянуто діяльність перших анархістських груп і організацій, а також окремих анархістів, які діяли в великих промис-

лових містах регіону та в сільській місцевості.

Автором доведено, що на початковому етапі революції в 1905 р. анархізм активно поширювався на Півдні України. В Одесі, Сімферополі, Севастополі, Євпаторії, Херсоні та інших містах створювалися анархо-терористичні організації метою яких було вилучення грошей у приватних осіб та господарів крамниць, ресторанів, готелів. О.С.Бабічева навела низку цікавих прикладів як дрібних експропріацій, які анархісти провели в ті часи, так і найбільш гучних, які стали відомі далеко за межами України.

Врешті віра в чудодійну силу тероризму, невміння та небажання реально оцінювати об'єктивний стан справ на місці, приводило до відриву анархістських бойовиків від революційного руху в Україні.

Безсумнівно, науковий за стилем текст О.С.Бабічевої читається легко, спонукає до роздумів, викликає глибокі емоційні почуття, що, можливо, було досягнуто завдяки використанню автором джерел епістолярного і мемуарного походження.

В третьому розділі монографії аналізується діяльність анархістів у Центральній та Південно-Східній Україні та за кордоном у міжреволюційні часи. Автором дана оцінка діяльності анархістам, які діяли в Женеві, Цюриху, Лозані, Лондоні, Парижі та інших містах Європи і США, де починали формуватися основні центри політичної анархістської еміграції.

О.С.Бабічева справедливо вважає, що, незважаючи на серйозні мовні та побутові проблеми, які часто виникали в середовищі емігрантів, анархістські лідери намагались об'єднати анархістів різних течій і напрямків, які залишилися на свободі, і відпрацювати тактику боротьби в нових умовах. В той же час, різноманітність ідейних поглядів, амбіційність керівників руху, нагляд поліції не дали можливості сформувати централізовану організацію і стали гальмом участі анархістів у революційній боротьбі.

Четвертий розділ монографії відбиває специфіку анархізму та сполученого з ним повстанського руху в період національно-демократичної революції та громадянської війни. Відзначено, що анархісти, користуючись безпорадністю короткочасних режимів, зуміли скористатися ситуацією, яка склалася об'єктивно. З однієї сторони, в наявності були всі складові для організації великих військових формувань. З іншої – слабкість політичних режимів, які контролювали владу в Україні, змушувала народні маси, насамперед для збереження власної безпеки та організації захисту в умовах нестабільної політичної обстановки, гуртуватися нав-

коло найвпливовіших, авторитетних, здібних лідерів, якими тоді були анархісти.

Автор правильно підкреслює, що різні політичні сили, які претендували на захоплення влади в Україні, змушені були звертатися до анархо-повстанського руху за їхньою підтримкою і військовою допомогою. Але з часом назрівав конфлікт, який призводив до протистояння. Адже автономність та незалежність повстанського руху, під проводом анархістів, була вимушена поєднуватися з діаметрально протилежними інтересами новоствореної державної влади, а це, звісно, було неможливо.

У п'ятому розділі монографії автор розглядає знищення більшовиками анархізму та поєднаного з ним повстанського руху в Центральній та Південно-Східній Україні на початку 1920-х років. Автором охарактеризована вся палітра терору, яку використовувало керівництво Радянської влади для ліквідації анархістів та представників інших політичних партій і течій. Зрештою, створивши потужний каральний апарат, підкріпивши його наполегливою агітацією і пропагандою, більшовикам вдалося викреслити анархізм зі свідомості тих громадян, які були прихильниками цієї ідейно-політичної течії.

Підсумовуючи своє дослідження, автор робить висновок, що післяреволюційний рух являв собою заплутану мережу різних гуртків та невеликих організацій, які постійно то зливалися, то, навпаки, розпадалися і створювалися заново. Анархісти в котрий раз намагались об'єднати представників усіх анархістських течій, однак результату не було. В 1920-х роках було сформульовано багато анархістських теорій, більшість з яких були екстравагантні і явно відірвані від реального життя.

Доречною є думка О.С.Бабічевої, що в 1920-х роках навряд чи було можливо побудувати нову анархістську систему поглядів, яка б мала стрункність, романтичний ореол, а до того ж поєднувала повну лояльність до більшовицького режиму з позиціонуванням себе в якості лівої революційної теорії.

У монографії О.С.Бабічевої можна знайти і деякі дрібні помилки, але вони не порушують загальної логіки роботи.

В цілому монографічне дослідження О.С. Бабічевої відзначається логікою викладу матеріалу, зваженою аргументацією та відсутністю однобічних оцінок. Рецензована монографія суттєво поглиблює й збагачує вітчизняну історичну науку, вона стане в нагоді викладачам, аспірантам, студентам для подальшого дослідження визначеної теми, а також усім тим, хто цікавиться політичною історією України.